

УДК 35:338.2(477)

**І. Саврас,
Р. Селіверстов**

ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНА ПІДТРИМКА ВИРШЕННЯ ОСНОВНИХ ПРОБЛЕМ РОЗВИТКУ РИНКУ СТРАХОВИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ

Проаналізовано основні показники розвитку ринку страхових послуг в Україні. З’ясовано проблеми формування вітчизняного ринку страхових послуг. Визначено роль інформаційно-аналітичної підтримки у вирішенні основних проблем розвитку ринку страхових послуг в Україні.

Ключові слова: ринок страхових послуг, інформаційно-аналітична підтримка, інформаційні технології, страхове шахрайство, страхові премії, страхові виплати.

Важливою передумовою забезпечення сталого соціально-економічного розвитку, високого рівня та якості життя населення, його добробуту, надійного захисту страхових інтересів юридичних та фізичних осіб, залучення інвестиційних ресурсів в економіку країни є формування та функціонування ефективного ринку страхових послуг.

Аналіз стану та основних показників розвитку вітчизняного ринку страхових послуг свідчить про наявність як позитивних зрушень, так і проблем, які перешкоджають його ефективному функціонуванню. Динаміка основних показників розвитку страхового ринку України є загалом позитивною, проте їх рівень суттєво відрізняється від показників розвитку страхових ринків розвинутих країн. Перспективою формування ефективного конкуренто-спроможного ринку страхових послуг в Україні, пришвидшення динамічного розвитку його основних показників є пошук шляхів вирішення нинішніх наболілих проблем страхового ринку, які стримують його розвиток та нормальне функціонування.

Теоретичні та практичні проблеми формування і розвитку ринку страхових послуг в Україні є предметом значної кількості досліджень та публікацій, автори яких розглядають різні аспекти цієї проблеми (особливості функціонування страхового ринку України, державного регулювання страхової діяльності, оцінювання фінансової надійності та платоспроможності страхових компаній, проблеми та перспективи розвитку страхового ринку тощо) і пропонують можливі шляхи вирішення наявних дискусійних питань.

Значним внеском у вирішення зазначеної проблеми є праці В. Базилевича, В. Безуглої, В. Бігдаша, Н. Внукової, О. Вовчак, Л. Горбач, Н. Долгошеї, О. Козьменко, Г. Кравчука, С. Осадець, В. Плиси, А. Свириденко, К. Шелехова та багатьох інших науковців і вчених.

В умовах розвитку інформаційного суспільства в Україні підвищується роль інформації у всіх сферах її життєдіяльності. Належне інформаційно-аналітичне забезпечення є невід’ємною складовою успіху при вирішенні багатьох проблем, зокрема проблем розвитку страхового ринку. Тому особливої актуальності при формуванні ринку страхових послуг, вирішенні основних проблем його розвитку набуває забезпечення суб’єктів страхового ринку якісною інформаційно-аналітичною підтримкою.

Метою статті є проаналізувати стан та оцінити роль інформаційно-аналітичної підтримки у вирішенні основних проблем розвитку вітчизняного ринку страхових послуг.

Для досягнення визначеної мети основними завданнями є: проаналізувати основні показники розвитку ринку страхових послуг в Україні; виділити основні проблеми формування вітчизняного ринку страхових послуг та визначити шляхи їх вирішення за участю інформаційно-аналітичної підтримки.

На сьогодні серед небанківських фінансових ринків ринок страхових послуг є одним із найбільш капіталізованих, активи страхових компаній становлять 60% активів небанківських фінансових установ. Статистичні дані Національної комісії, що здійснює регулювання у сфері ринків фінансових послуг, свідчать загалом про позитивну динаміку розвитку страхового ринку та наявність на ньому якісних змін (табл. 1) [1].

Таблиця 1
Динаміка основних показників діяльності страхового ринку України
за 2009 – 2012 рр.

Показники	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.	Ланцюгові темпи приросту, %		
					2010 р.	2011 р.	2012 р.
Валові страхові премії, млн грн	20442,1	23081,7	22693,5	21508,2	+12,9	-1,7	-5,2
Валові страхові виплати, млн грн	6737,2	6104,6	4864,0	5151,0	-9,4	-20,3	5,9
Чисті страхові премії, млн грн	12658,0	13327,7	17970,0	20277,5	+5,3	34,8	12,8
Чисті страхові виплати, млн грн	6056,4	5885,7	4699,2	4970,0	-2,8	-20,2	5,8
Сплачено на перестраховання, млн грн, зокрема	8888,4	10745,2	5906,2	2552,8	+20,9	-45,0	-56,8
– перестраховикам-резидентам	7784,1	9753,9	4723,5	1230,8	25,3	-51,6	-73,9
– перестраховикам-нерезидентам	1104,3	991,3	1182,7	1292,0	-10,2	19,3	9,2
Обсяг сформованих страхових резервів, млн грн	10141,3	11371,8	11179,3	12577,6	12,1	-1,7	12,5
Загальні активи страховиків, млн грн	41970,1	45234,6	48122,7	56224,7	7,8	6,4	16,8

З табл. 1 бачимо, що у 2010 р. зростання валових страхових премій на 12,9% відбулося здебільшого через збільшення обсягу внутрішнього перестраховання на 25,3%. Зростання чистих страхових премій у 2011 р. на 34,8% та 2012 р. на 12,8% відбулося через суттєве зменшення обсягу внутрішнього перестраховання на 51,6% та 73,9% відповідно.

У 2010–2011 рр. валові страхові виплати зменшилися відповідно на 9,4% та 20,3%, а обсяг чистих страхових виплат – на 2,8% та 20,2%. У 2012 р. спостерігається збільшення валових страхових виплат на 5,9% та обсягу чистих страхових виплат на 5,8%, проте їх величина не досягла рівня 2009 р. Зменшення обсягу страхових виплат може свідчити про збитковість страхових договорів, недостатність ліквідних інструментів у страховиків тощо.

Рівень фінансової стійкості страхових компаній у 2010 р. мав тенденцію до зростання. Так, при зростанні обсягів чистих страхових премій на 5,3% обсяги сформованих страхових резервів зросли на 12,1%, загальні активи – на 7,8%. У 2011 р. страхові компанії дещо знизили рівень своєї фінансової стійкості – загальні активи страховиків зросли на 6,4%, а страхові резерви зменшилися на 1,7%. У 2012 р. рівень фінансової стійкості страхових компаній покращився – загальні активи страховиків зросли на 16,8%, а страхові резерви збільшилися на 12,5% тощо.

За 9 місяців 2013 р., порівняно з аналогічним періодом попереднього року, на страховому ринку відбулися зміни, які свідчать про збереження позитивної динаміки його розвитку та зростання рівня фінансової стійкості страхових компаній. Так, обсяги надходжень валових страхових премій зросли на 35,2%, що зумовило збільшення страхових резервів на 19,5%; загальні активи страховиків зросли на 25,7%, обсяги чистих страхових премій збільшилися на 8,7%; рівень валових виплат зменшився на 8,3 п.п. та становив 16,9%; обсяг чистих страхових виплат зменшився на 7,4% тощо [2].

Основними індикаторами розвитку страхового ринку є частка чистих страхових премій у ВВП, обсяг страхових премій на душу населення, співвідношення страхових виплат і суми отриманих страхових премій. Так, в Україні частка чистих страхових премій у ВВП становить лише 1,3%, у той час як у Великобританії – 11,8%, Японії – 11%, Франції – 9,5%, США – 8,1%, Росії – 2,3% тощо [3].

Окрім того, Україна займає останнє місце в Європі за обсягом страхових премій на душу населення – 65 дол., що свідчить, зокрема, про низький рівень довіри населення щодо такого роду послуг. У Німеччині, наприклад, цей показник становить 1,6 тис. дол., у Нідерландах – приблизно 5 тис. дол. тощо [4]. Рівень чистих страхових виплат по відношенню до отриманих премій у 2012 р. становив 24,5%, тоді як у 2011 р. – 26,2%, у 2010 р. – 44,2%.

Формування ринку страхових послуг в Україні і надалі стикається з низкою невирішених проблем, на яких акцентується увага у багатьох наукових дослідженнях та, зокрема, у Концепції розвитку ринків небанківських фінансових послуг України на 2013 – 2014 рр. [5], у Стратегії розвитку страхового ринку України на 2012 – 2021 рр. [6]. Проблеми, які є характерними для сучасного вітчизняного ринку страхових послуг, стримують його розвиток та все частіше породжують такі негативні явища, як недобросовісну конкуренцію, страхове шахрайство, низьку якість надання страхових послуг, порушення страхового законодавства, низьку страхову культуру тощо.

Вирішення проблем формування та розвитку ринку страхових послуг в Україні можливе шляхом здійснення виваженої державної політики щодо розвитку ринків фінансових послуг; удосконалення страхового законодавства; прийняття кодексу про страхову діяльність, який би поширювався на всіх страховиків та чітко визначав правила їх поведінки (на сьогодні діє Кодекс етики у страховій діяльності, ухвалений Лігою страхових організацій України, який поширюється власне на її членів); стимулювання розвитку страхового посередництва; забезпечення ринку страхових послуг кваліфікованим персоналом тощо.

Водночас є низка проблем, які можна вирішити шляхом посилення ролі інформаційно-аналітичної підтримки формування та розвитку страхового ринку в Україні, інформаційно-аналітичного забезпечення явищ та процесів, характерних для ринку страхових послуг.

Інформаційно-аналітична підтримка – це процес забезпечення інформаційних потреб ринку страхових послуг за допомогою інформаційно-аналітичних систем, у яких реалізуються сучасні технології нагромадження, зберігання та аналітичної обробки інформації з використанням технічних засобів її обробки, програмного забезпечення. Така підтримка дасть змогу суттєво зменшити страхові та фінансові ризики.

Вітчизняний страховий ринок характеризується нестачею якісної та своєчасної статистичної інформації про стан і проблеми його формування та розвитку. Своєчасна, достовірна та повна інформація є основою для прийняття оптимальних управлінських рішень щодо напрямків інвестиційної діяльності страхової компанії, укладання договорів страхування, виявлення недобросовісних страховальників, підвищення рівня знань та довіри населення до страхування. При оприлюдненні такої інформації не дотримуються такі основні вимоги щодо статистичних даних, як своєчасність їх подання та повнота даних, що значно зменшує цінність інформації та ускладнює процес прийняття ефективних рішень суб'єктами страхового ринку.

Так, на офіційному сайті Української федерації убезпечення (далі – УФУ) остання інформація про основні показники страхового ринку України подається за 9 місяців 2012 р.; про фінансовий стан, фінансові результати та інші показники діяльності страховиків-членів УФУ (25 страхових компаній) – за 9 місяців 2013 р. [7]. На сайті Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, остання інформація про стан та розвиток страхового ринку, посередницькі послуги у страхуванні та/або перестрахованні подається за 9 місяців 2013 р., консолідовані річні звітні дані – за 2012 р. [8]. В електронній версії журналу про страхування та перестраховання в Україні “Форіншурер” остання статистика страхового ринку, а також рейтинги страхових компаній подаються за 9 місяців 2013 р. [9] тощо.

Окрім того, інформація щодо розвитку страхового ринку та окремих його сегментів, а також діяльності страхових компаній є неповною. Зокрема, відчутним є брак інформації щодо укладання нових договорів страхування життя за звітний період, нових страхових продуктів, інвестиційного доходу страховиків, розміщення їх страхових резервів тощо. Недостатність розкриття інформації є однією з причин низького рівня довіри населення до страхування, а отже й досить низького попиту на страхові послуги.

Для створення оптимальних умов для задоволення інформаційних потреб учасників страхового ринку, реалізації їх прав та виконання обов'язків необхідно вдосконалити порядок збору, опрацювання, аналізу та використання інформаційних ресурсів з метою забезпечення виконання вимог своєчасності, достовірності та повноти даних, тобто створити належне інформаційно-аналітичне забезпечення страхової діяльності.

При виборі страхової компанії потенційний страховальник, як правило, хоче проаналізувати інформацію про фінансову надійність та платоспроможність страхової компанії, виплати нею страхових сум і страхового відшкодування, а також партнерів по перестрахованню, яке є інструментом захисту фінансового стану страховика та його репутації.

Оцінити фінансову надійність страхових компаній є досить складно як через відсутність необхідної інформації, так і недосконалість більшості методик оцінювання фінансової надійності страхових компаній, які не відповідають вимогам систем статистичних показників, недостатньо розроблені у теоретичному і практичному аспектах, не розкривають суті фінансової надійності тощо. Заслужовує на увагу методика

кредитно-рейтингової оцінки фінансової надійності страхових компаній, за якою інформаційною базою для кількісної оцінки фінансової стійкості є дані публічної звітності страховиків, які вони повинні представляти на публічний огляд [10].

Недостатньо ефективною в Україні є також система оцінки платоспроможності страховиків, оскільки не враховує специфіку страхових ризиків певної страхової компанії та не дає можливості отримати достовірні дані про рівень фінансової стійкості страховиків. Тому важливою передумовою вирішення цих проблем є здійснення моніторингу стану страхових компаній та подання у реальному часі інформації, необхідної для оцінки їх фінансової стійкості та платоспроможності.

Огляд та аналіз рекламної діяльності на ринку страхових послуг свідчить про досить низьку активність та зацікавленість страховиків у цьому напрямку роботи, хоча саме реклама є вагомим інформаційним важелем, за допомогою якого пропагується певний товар (послуга) та забезпечується результативність їх продажу.

Вітчизняні страхові компанії проводять, як правило, разові рекламні заходи у вигляді прес-реклами та друкованої реклами, що не дозволяють сформувати у потенційних клієнтів комплексне бачення про страхову компанію, її надійність та переваги у наданні тих чи інших страхових послуг. Ефективна рекламна діяльність страхових компаній повинна об'єднувати усі сучасні її напрямки і використовувати їх у комплексі, тобто прес-рекламу, друковану рекламу, усну рекламу, зовнішню рекламу, виставки, ярмарки, презентації, семінари, рекламу в комп'ютерних мережах тощо.

Вирішення значної кількості проблем страхового ринку України можливе через впровадження у страховому бізнесі сучасних інформаційних технологій (далі – ІТ), що підвищать, насамперед, якість управлінської роботи. Зокрема, автоматизація усіх бізнес-процесів страхування підвищить якість обслуговування клієнтів через розробку, впровадження та поширення стратегії універсальних каналів продажів, пришвидшить обробку великої кількості даних, дасть змогу страховикам контролювати основні страхові процеси та операції тощо.

Автоматизація завдань обліку статистичних даних та інформації в більшості страхових компаній вже здійснена. Наступним кроком має стати автоматизація завдань, пов'язаних зі структуризацією зібраних даних за тими чи іншими ознаками та їх аналізом. Це допоможе страховим компаніям приймати обґрунтовані рішення щодо прибутковості (збитковості) певного страхового продукту, наявних та потенційних клієнтів, основних напрямків подальшого розвитку тощо. Реалізувати ці завдання без участі інформаційних систем та технологій дуже складно.

Суттєвою проблемою страхового ринку є проблема страхового шахрайства. В Україні така страхова статистика не ведеться, тому оцінити динаміку випадків страхового шахрайства та збитки, які понесли при цьому страхові компанії неможливо. Страхові компанії власними силами намагаються протидіяти цьому явищу шляхом посилення контролю за продажем страхових полісів, детальної перевірки потенційних страхувальників, аналізу матеріалів їх страхових справ на виявлення ознак страхового шахрайства, створення власної статистичної бази даних із інформацією про випадки страхового шахрайства, які мали місце у практичній діяльності компанії, а також усі можливі випадки, з якими може стикнутися у процесі своєї діяльності страхова компанія.

Також важливою умовою для запобігання страховому шахрайству є створення єдиної інформаційної бази щодо страхових шахраїв та випадки страхового шахрайства. Спроба створення в Україні такої інформаційної бази вже була (Бюро страхових послуг),

проте через низку причин попит страхових компаній на його послуги був дуже незначний, що призвело до закриття Бюро страхових послуг. Окрім того, необхідно внести певні зміни у Кримінальний кодекс України на предмет визначення поняття “страхове шахрайство” та визначення правових норм, які би протидіяли злочинам цього спрямування.

У страховому бізнесі значну увагу потрібно приділяти інформаційній культурі. Інформаційна культура у страхуванні – це культура учасників страхового ринку щодо організації подання інформації, використання інформаційно-аналітичних матеріалів, використання сучасних інформаційних технологій та спілкування за їх участю.

Аналіз сучасного стану та особливостей розвитку ринку страхових послуг в Україні засвідчує відсутність належної інформаційної культури у всіх учасників цього ринку, зокрема: 1) культури використання інформаційно-аналітичних матеріалів щодо стану та розвитку ринку страхових послуг, діяльності страхових компаній; 2) культури підготовки та подання інформаційно-аналітичних матеріалів, які не завжди є логічними, переконливими та аргументованими; 3) небажання страхових компаній повною мірою впроваджувати та застосовувати у своїй практичній діяльності сучасні інформаційні технології; 4) невміння потенційних клієнтів використовувати усі можливі переваги нових інформаційних технологій через брак досвіду, знань, вміння тощо.

Важливим напрямком підвищення рівня інформаційної культури у страховому бізнесі є підготовка кваліфікованого персоналу, який повинен володіти інформаційними технологіями, навиками інформаційно-аналітичної роботи, вмінням відбирати необхідну інформацію та правильно її подавати потенційним споживачам страхових послуг, забезпечити прийняття оптимальних рішень в умовах ризику та конкуренції. З іншого боку, потенційні споживачі страхових послуг повинні адаптуватися до інформаційного суспільства, саморозвиватися та самовдосконалюватися у напрямку набуття знань та вміння щодо використання нових інформаційних технологій, вміння отримувати та аналізувати необхідну інформацію тощо.

Подальші дослідження у цьому напрямку будуть зосереджені на регіональному аспекті вирішення проблем формування та розвитку страхового ринку з урахуванням особливостей певної території.

Література

1. Інформація про стан і розвиток страхового ринку України [Електронний ресурс]. — Режим доступу : [http://nfp.gov.ua/content/informaciya-pro-stan-i-roz vitok.html](http://nfp.gov.ua/content/informaciya-pro-stan-i-roz-vitok.html).
2. Там само.
3. Концепція розвитку ринків небанківських фінансових послуг України на 2013 – 2014 роки [Електронний ресурс]. — Режим доступу : [http://nfp.gov.ua/files/ docs/ Prezentacia_syn.pdf](http://nfp.gov.ua/files/docs/Prezentacia_syn.pdf).
4. Гидулян А. Как изменится рынок страхования к 2015 году? [Электронный ресурс]. — Режим доступа : [http://www.sbb.in.ua/kak-izmenitsya-rynok-straxo vaniya-k-2015-godu](http://www.sbb.in.ua/kak-izmenitsya-rynok-straxo-vaniya-k-2015-godu).
5. Концепція розвитку ринків небанківських фінансових послуг України на 2013 – 2014 роки...
6. Стратегія розвитку страхового ринку України на 2012 – 2021 роки [Електронний ресурс]. — Режим доступу: [http://ufu.org.ua/ua/about/activities/ strategic_initiatives/5257](http://ufu.org.ua/ua/about/activities/strategic_initiatives/5257).
7. Український страховий ринок [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://ufu.org.ua/ua/statistics/ukrainian_insurance_market.

8. Інформація про стан і розвиток страхового ринку України...

9. Статистика страхового ринку України [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://forinsurer.com/stat>.

10. Малинич Г. М. Методичні підходи до аналізу фінансової надійності страхових компаній: переваги та недоліки / Г. М. Малинич // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка [Текст]. — 2009. — № 113/114. — С. 87—91.

11. Внукова Н. М. Методичні підходи до оцінки фінансової надійності страховиків / Н. М. Внукова, Н. І. Притула // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка [Текст]. — 2009. — № 113/114. — С. 4—7.

I. Savras,

R. Seliverstov

INFORMATION AND ANALYTICAL SUPPORT OF BASIC PROBLEMS OF INSURANCE SERVICE MARKET DEVELOPMENT IN UKRAINE

The basic indicators of the development of insurance service market in Ukraine are analyzed. The problems of forming of national market of insurance service are found out. The role of information and analytical support in the solution of basic problems of development of insurance service market in Ukraine is defined.

Key words: market of insurance service, information and analytical support, information technologies, insurance fraud, insurance bonuses, insurance payments.